

QISHLOQ XO‘JALIGI IQTISODIYOTIDA AYOLLAR BANDLIGINI OSHIRISH MEXANIZMLARI

Usmonova Mokhigul Mansur qizi

Qarshi davlatuniversiteti mustaqil izlanuvchisi

E-mail: usmonovamohigul99@gmail.com

Tel: +99890 870 06 00

Zamonaviy qishloq xo‘jaligi iqtisodiyotini rivojlantirishda inson kapitali, ayniqsa ayollar mehnat resurslarining to‘liq safarbar etilishi muhim omil hisoblanadi. Ayollar nafaqat oilaviy xo‘jaliklarda, balki dehqonchilik, chorvachilik, qayta ishlash sanoati va xizmat ko‘rsatish sohalarida ham faol ishtirok etadi. Biroq, statistik ma‘lumotlar shuni ko‘rsatadiki, qishloq joylarda ayollar bandligi hali ham erkaklarnikiga nisbatan past darajada saqlanib qolmoqda.

O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi ma‘lumotlariga ko‘ra, 2024-yilda iqtisodiy faol aholining 45 foizini ayollar tashkil etgan bo‘lsa-da, ularning atigi 28 foizi qishloq xo‘jaligi sohasida rasmiy band hisoblanadi. Ayrim viloyatlarda bu ko‘rsatkich yanada past — masalan, Qashqadaryo va Surxondaryo viloyatlarida ayollar bandligi 22–25 foiz atrofida. Bu holat ayollar mehnatini samarali tashkil etish, ularga teng imkoniyatlar yaratish zarurligini ko‘rsatadi.

1-jadval. O‘zbekiston hududlari bo‘yicha ayollar bandligi (2024 yil ma‘lumotlari asosida)

Viloyat	Ayollar bandligi (%)	Umumiy bandlikdagi ulushi (%)
Qashqadaryo	23.5	41.2
Surxondaryo	24.1	43.0
Samarqand	29.0	46.5
Andijon	27.3	45.1
Toshkent vil.	31.8	48.9

1-jadvalda O‘zbekistonning ayrim viloyatlarida 2024-yil holatiga ko‘ra ayollar bandligi va ularning umumiy bandlikdagi ulushi ko‘rsatkichlari keltirilgan.

Ma‘lumotlardan ko‘rinadiki, ayollar bandligi darajasi viloyatlar kesimida farqlanadi:

✓ Toshkent viloyatida ayollar bandligi eng yuqori — 31,8%, bu hududda ayollar umumiy bandlikning 48,9%ini tashkil etadi.

✓ Samarqand viloyatida bu ko‘rsatkich 29,0% bo‘lib, umumiy bandlikdagi ulushi 46,5%ni tashkil etadi.

✓ Andijon viloyatida ayollar bandligi 27,3%,

✓ Surxondaryo viloyatida 24,1%,

✓ Qashqadaryo viloyatida esa eng past — 23,5%.

Umuman olganda, Toshkent va Samarqand viloyatlarida ayollar mehnat bozori faolligi nisbatan yuqori, Qashqadaryo va Surxondaryoda esa pastroq ekani kuzatiladi.

Qishloq xo'jaligi sohasida ayollar bandligini oshirishning asosiy mexanizmlari quyidagilarga tayanadi: birinchidan, ayollar tadbirkorligini qo'llab-quvvatlash, ya'ni kredit, grant va subsidiyalarni kengaytirish; ikkinchidan, agrotexnologiyalar, suv tejovchi uskunalari, organik ishlab chiqarish kabi "yashil iqtisodiyot" yo'nalishlarini rivojlantirish orqali ularni zamonaviy ishlab chiqarish jarayonlariga jalb etish; uchinchidan, ta'lim va kasbiy malaka oshirish tizimini mustahkamlash.

Xususan, "Ayollar daftari" va "Tadbirkor ayollar" dasturlari doirasida 2023–2024 yillarda 90 mingdan ortiq ayollar mikrokreditlar asosida o'z faoliyatini boshlagan. FAO (2024) hisobotida qayd etilishicha, qishloq xo'jaligida ayollar ishtirokini 10 foizga oshirish O'zbekiston YalMini 1,6 foizga oshirishi mumkin. Bu ko'rsatkich ayollarning iqtisodiy faolligi nafaqat ijtimoiy, balki makroiqtisodiy natijalarga ham sezilarli ta'sir ko'rsatishini isbotlaydi.

2-jadval. Qishloq xo'jaligida ayollar bandligi dinamikasi (2020–2024)

Yil	Ayollar bandligi (%)
2020	24.6
2021	25.3
2022	26.7
2023	27.5
2024	28.0

Yuqoridagi ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, so'nggi yillarda ayollar bandligida ijobiy o'sish kuzatilmoqda, biroq bu o'sish hali yetarli emas. Ayollarni qishloq xo'jaligi faoliyatiga yanada kengroq jalb etish uchun davlat siyosati, xususan, mikromoliyaviy dasturlar, o'quv kurslari va innovatsion texnologiyalarga kirish imkoniyatlarini kengaytirish zarur.

Shuningdek, BMT Taraqqiyot Dasturi (UNDP) va O'zbekiston Respublikasi Bandlik vazirligi hamkorligida olib borilgan tadqiqotlarda ayollar bandligini oshirishning eng samarali yo'li sifatida — "uy sharoitida mehnat faoliyatini rasmiylashtirish", "kooperatsiyalar tashkil etish" va "ayollar uchun agroklastarlarda ish o'rinlari yaratish" taklif etilgan. Bu yondashuvlar ayollarni nafaqat ishlab chiqarish jarayoniga, balki boshqaruv darajasiga ham jalb etish imkonini beradi.

Qishloq xo'jaligi iqtisodiyotida ayollar bandligini oshirishning iqtisodiy mexanizmlarini quyidagicha tizimlashtirish mumkin:

- iqtisodiy (soliq imtiyozlari, mikromoliyalash tizimi),
- tashkiliy (ayollar kooperatsiyasi va agroklastarlari),
- institutsional (normativ-huquqiy baza va gender siyosati),
- innovatsion (raqamli texnologiyalar va agromarketingni rivojlantirish).

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, ayollar bandligini oshirish masalasi qishloq xo'jaligi iqtisodiyotining barqaror rivojlanishida hal qiluvchi omil hisoblanadi. Ayollar mehnatini rag'batlantirish, ularni innovatsion jarayonlarga keng jalb etish va "yashil" iqtisodiy yo'nalishlar orqali ijtimoiy-iqtisodiy farovonlikni oshirish nafaqat iqtisodiy samaradorlikni, balki gender tenglikni ham ta'minlaydi. Shu bois, ayollar bandligini oshirish siyosati milliy rivojlanish strategiyasining ajralmas tarkibiy qismi sifatida doimiy e'tiborda bo'lishi zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. (2024). O'zbekiston Respublikasida mehnat bozori va bandlik statistik ko'rsatkichlari. Toshkent. <https://stat.uz>
2. FAO — Food and Agriculture Organization of the United Nations. (2024). Gender equality and rural women's empowerment in agriculture. Rim: FAO nashri. <https://www.fao.org>
3. UNDP Uzbekistan. (2023). Women's economic empowerment and inclusive rural development projects in Uzbekistan. Toshkent. <https://www.undp.org/uzbekistan>
4. O'zbekiston Respublikasi Bandlik va kambag'allikni qisqartirish vazirligi. (2024). Ayollar bandligini oshirish bo'yicha davlat dasturi. Toshkent. <https://mehnat.uz>
5. O'zbekiston Respublikasi Qishloq xo'jaligi vazirligi. (2023). Fermer xo'jaliklarida ayollar ishtirokini kengaytirish bo'yicha milliy hisobot. Toshkent. <https://agro.uz>
6. "Yashil iqtisodiyotga o'tish strategiyasi 2019–2030". O'zbekiston Respublikasi Prezidenti qarori. (2019). Toshkent. <https://lex.uz/docs/4498896>
7. Qanoatova, F. B. (2024). Development of Women's Entrepreneurship in Kashkadarya. American Journal of Social Sciences and Humanity Research.
8. Botirova, H. O. (2024). Women Entrepreneurship in Uzbekistan: Challenges and Opportunities for Economic Empowerment. International Journal of Economic Studies.
9. Abdullaeva, M. (2023). Ayollar bandligi va iqtisodiy faolligini oshirishning dolzarb masalalari. Iqtisodiyot va Innovatsiyalar Jurnali, №2.
10. Qarshi davlat universiteti ilmiy jurnali. (2024). Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti va ayollar tadbirkorligi bo'yicha hududiy tahlillar. <https://journal.karsu.uz>